

NODIRSHOX AFSHOR VA UNING HAYOT YO'LI , OLIB BORGAN SIYOSATI

Ahmedov Jasurbek

Namangan Davlat Universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti

Tarix yo'nalishi

2-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Nodirshox Afshor hayot yo'lidagi ziddiyatlar va davlati uchun olib borgan yurishlari haqida gap borgan.

Kalit so'zlar: siyosat, mahalliy, unvon, hokimyat, qaroqcholik.

Nodir Xurosonda tug'ilgan, Eshligida uni Nodirquli deb chaqirishgan. Otasi turkmanlarning afshor urug'iga mansub edi. Nodirquli 18 yoshida Xorazm o'zbeklari tomonidan onasi bilan birga qul qilib haydab ketilgandi. Oradan ko'p o'tmay qullikdan qochib Xurosonga qaytib keldi va o'sha erdagi mahalliy hokimlar qo'shinida xizmat qila boshladi. Nodirquli ikki marta qaroqchilar to'ldasiga sardorlik qilgan. Nodirqulining nomi tez orada mahalliy hukmdorlarga ma'lum bo'lib, uning xizmatidan foydalanishni ko'zlashdi. Bobulbek huzurida xizmatda bo'lgan Nodirquli uning qizini o'g'irlab uylandi. Bu nikohdan Rizoquli tug'ildi,

Nodirning harakatlaridan xabardor bo'lgan Kelatda yashovchi amakisi uni shaharda qaroqchilik bilan shug'ullanayotgan afg'onlarni quvishga chaqirdi. Nodirquli qisqa muddat ichida shaharda tartib o'rnatdi. Keyin Mashhada yurish qilib uni seyistonliklardan tortib oldi. Nodirning nomi butun mamlakatga tarqaldi. Shundan so'ng amakisi Nodirga qaroqchilikni tashlab bosqinchilarni mamlakatdan quvish kerakligini tushuntirdi. U shunday degan: **«Faqat shu yo'l bilangina qilmishlaringni shoh oldida oqlashing mumkin, aks holda, ertami-kech seni sharmandali o'lim kutadi».**

Nodir 1726-yili 3 ming kishilik qo`shini bilan afg`onlarga qarshi kuch to`playotgan yosh shoh Tahmosga qo`shilish uchun Mozandaronga bordi. Nodirquli Eronning ba'zi hududlarini nazorat qilayotgan safaviy shah Tahmospdan qilmishlari uchun kechirim so`radi va engilmas deb tasavvur qilingan afg`onlarni Erondan quvib chiqarishda yordam berishini aytdi. Shoh uning uzrini qabul qilib xizmatga oldi. Nodir Tahmospning buyrug`i bilan Astrobodga yurish qildi. Nodir qo`shini Farnobodda turkmanlarni engib Astrobodni ishg`ol qildi va ular to`plagan barcha xazinani qo`lga kiritdi. Bunga minnatdorlik ramzi sifatida Tahmosp Nodirga sulton unvonini hamda Mozandaron va Xuroson noibi lavozimini berdi,

1729-yili Nodirquli qo`shini Damg`on yaqinida afg`onlarni tormar keltirdi va ularni Afg`onistonga surib tashladi,

U o`z amakisi kelat qal'asi noibini o`ldirib afg`onlarning 7 yillik hukmronligiga barham berdi. Tahmosp Nodirning kuchayib ketishidan xavfsirab harbiy harakatlarni to`xtatishni buyurdi, biroq Nodir shoh saroyiga kelib davlatda yuqori lavozimni talab qildi. Tahmosp unga Xuroson, Mozandaron, Seyiston va Kirmonni topshirdi. Shuningdek, Xurosonda o`z nomidan tanga zarb qilishga ham ruxsat etdi.

Nodirquli birozdan so`ng qo`shinini Ozarbayjon va Iroqi Arabni egallab turgan turklarga qarshi boshladi. Nodir Armanistongacha g`olibona yurdi, lekin Tahmost harbiy harakatlarga aralashdi va Nodir egallagan barcha erlarni boy berish bilan birga Eronning bir qismini turklarga topshirishga majbur bo`ldi.

Nodir ommada turklar bilan tuzilgan sulhga nafrat uyg`ota oldi, Nodirquli 1732- yili Tahmospni taxtdan ag`darib, o`rniga balog`atga etmagan o`g`li Abbosni o`tqazdi va o`zini shoh otalig`i deb e`lon qildi.

Nodirquli Eron shohi. Usmoniylarga qarshi kurash olib borayotgan Nodir dastlab muvaffaqiyat qozonmadi, lekin 1733-yili yangikuch to`plab Kavkazda harakat boshladi. 1735-yilgi tinchlik sulhiga ko`ra Eronga Armaniston va Gruziya o`tdi.

1736-yili Sigavushon (hozirgi Sobirobod shahridagi qurultoyda Nodir shohlikka saylandi, 1740-yili Abbosni otasi oldiga jo`natdi va oradan ko`p o`tmay Tahmosp bilan birga o`ldirtirib yubordi.

Taxtga chiqqan Nodir sunniylikning hukmdor aqidaligini rasman e`lon qildi. Bu qo`shni sunniy davlatlarni egallashda yordam berishiga ishonardi. Nodir 1737-yili Afg`onistonga bostirib kirdi. Bir yil davomida Qandahor va boshqa hududlar bo`ysundi, bir qancha afg`on qabilalari Nodirshoh qo`shinining asosini tashkil etadigan bo`ldi.

Hindistonga yurish. Kobulni qo`lga kiritgach Nodir Dehliidagi boburiy hukmdor Muhammadshohdan Hindistonda afg`on qochoqlarini qabul qilmaslikni so`radi. Taklif inobatga olinmadi va 1738-yili Nodir Hindiston yurishini boshladi. U yo`lida uchragan barcha erlarni istilo qilib, Dehli yaqinidagi Karpala nomli joyda boburiylarning asosiy qo`shinini engdi.

1739-yil 8-mart kuni Nodirshoh Dehliga kirdi, uch kundan so`ng shaharda qo`zg`olon ko`tarildi. Nodirshoh askarlariga barcha aholini qirib tashlashni, shaharga esa o`t qo`yishni buyurdi. Qirg`in tongdan kun yarmigacha davom etdi. Bir necha kundan so`ng Nodirshohning o`g`li Muhammadshohning qizi o`rtasidagi nikoh dabdabali o`tkazildi.

1739-yil may oyida Nodirshoh kata xazinani qo`lga kiritib Eronga qaytdi.

Hindistondagi g`alabadan so`ng Nodirshoh Eron aholisini 3 yil soliqlardan ozod qilgandi. 1740-yili Sind viloyatidagi isyonni tinchitib O`rta Osiyoga yurish qildi. Buxoro xoni Abulfayz Amudaryogacha bo`lgan hududni Nodirga topshirib, uning jiyaniga qizini berdi. Qattiq qarshilik ko`rsatishiga qaramay, Xiva xoni Elbars engildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Afshor. NEU, Tashkent, 2000-2005.

2. La stratégie militaire, les campagnes et les batailles de Nâder Shâh — La Revue de Téhéran — Iran".

3. Rokovaya alchnost Nodirshaxa

4. Nadir-shax. Istoriya pravleniya

5. www.ziyo.net

6. Arunova M.R., Ashrafyan K.Z., Gosudarstvo Nadir-shaxa Afshara, M., 1958. // O'zSE, T, 1971-1980. t.8. 1976. – B. 46. (O'zbekcha); Нодиршоҳ Афшор, шах Ирана.